

УДК 364-78[-056.24+316/362]

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.32>

Лілія ШКОЛЯР

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри філософії, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», просп.. Берестейський, 37, м. Київ, Україна, 03056

ORCID: 0000-0001-8087-7125

Євгенія ПАНІЧЕВСЬКА

викладачка кафедри філософії, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», просп.. Берестейський, 37, м. Київ, Україна, 03056

ORCID: 0009-0009-1679-1074

Ольга КАДАЦЬКА

кандидатка економічних наук, викладачка кафедри філософії, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», просп.. Берестейський, 37, м. Київ, Україна, 03056

ORCID: 0009-0001-5180-7192

Бібліографічний опис статті: Школяр, Л., Панічевська Є., Кадацька О. (2025). Інституціоналізація послуги раннього втручання в Україні: виклики, стандарти та механізми реалізації. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 261–271, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.32>

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПОСЛУГИ РАННЬОГО ВТРУЧАННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, СТАНДАРТИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена комплексному аналізу теоретико-методологічних засад, сучасних нормативно-правових підходів та стратегій розвитку послуги раннього втручання в Україні в умовах воєнних і соціально-економічних викликів. Обґрунтовується зростання актуальності раннього втручання у зв'язку з істотним збільшенням кількості дітей з порушеннями розвитку, підвищенням ризиків, пов'язаних із передчасними пологами, травматичним досвідом, вимушеним переміщенням, стресом та зниженням доступності медичних і соціальних послуг. Проаналізовано еволюцію впровадження раннього втручання – від локальних громадських ініціатив до формування державної політики, пілотних проєктів та національної системи міжвідомчої підтримки. У центрі уваги – ключові принципи надання послуги, зокрема сімейно-центрований підхід, природовідповідність, між- і трансдисциплінарна взаємодія, інклюзивність, етичність, превентивність та орієнтація на розвиток потенціалу дитини. Розкрито особливості алгоритму організації послуги, який охоплює раннє виявлення ризиків, комплексну оцінку потреб дитини й сім'ї, розробку індивідуальної програми підтримки, реалізацію та моніторинг ефективності. Показано гармонізацію українського підходу до раннього втручання з європейською моделлю *Early Childhood Intervention (ECI)* та міжнародними стандартами, що охоплюють розширення вікових груп, участь широкого кола суб'єктів-ініціаторів і впровадження доказових практик. Наголошено на визначальній ролі кадрового забезпечення, необхідності професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, а також розвитку сталої мережі послуг на рівні громад. Окреслено перспективні напрями зміцнення системи раннього втручання в Україні, зокрема в умовах війни, коли підтримка дітей та їхніх сімей набуває стратегічного значення для збереження здоров'я та соціальної стійкості суспільства.

Ключові слова: *early intervention, early childhood, interdisciplinary and cross-sectoral collaboration, medical-psychological-pedagogical support, early childhood intervention (ECI), human resources.*

Liliya SHKOLYAR

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Philosophy, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», 37 Beresteiskyi ave., Kyiv, Ukraine, 03056

ORCID: 0000-0001-8087-7125

Yevheniia PANICHEVSKA

Lecturer at the Department of Philosophy, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», 37 Beresteiskyi ave., Kyiv, Ukraine, 03056

ORCID: 0009-0009-1679-1074

Olha KADATSKA

Candidate of Economic Sciences, Lecturer at the Department of Philosophy, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», 37 Beresteiskyi ave., Kyiv, Ukraine, 03056

ORCID: 0009-0001-5180-7192

To cite this article: Shkolyar, L., Panichevska, Ye., Kadatska, O. (2025). Instytutsionalizatsiia posluhy rannoho vtruchannia v Ukraini: vyklyky, standarty ta mekhanizmy realizatsii [Institutionalization of early intervention services in Ukraine: challenges, standards, and implementation mechanisms]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 262–271, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.32>

INSTITUTIONALIZATION OF EARLY INTERVENTION SERVICES IN UKRAINE: CHALLENGES, STANDARDS, AND IMPLEMENTATION MECHANISMS

The article is devoted to a comprehensive analysis of the theoretical and methodological foundations, current regulatory approaches, and development strategies of early intervention services in Ukraine under conditions of war and socio-economic challenges. The growing relevance of early intervention is substantiated in connection with the significant increase in the number of children with developmental disabilities, heightened risks associated with premature births, traumatic experiences, forced displacement, stress, and reduced access to medical and social services. The evolution of early intervention implementation is analyzed – from local community initiatives to the formation of state policy, pilot projects, and a national system of interagency support. The focus is on the key principles of service provision, including family-centered approaches, natural development alignment, inter- and transdisciplinary cooperation, inclusivity, ethical standards, prevention, and orientation toward developing the child's potential. The article highlights the features of the service organization algorithm, which encompasses early risk detection, comprehensive assessment of the child's and family's needs, development of an individualized support program, implementation, and monitoring of effectiveness. The harmonization of the Ukrainian approach to early intervention with the European Early Childhood Intervention (ECI) model and international standards is demonstrated, covering the expansion of age groups, involvement of a wide range of initiating stakeholders, and the adoption of evidence-based practices. Emphasis is placed on the crucial role of workforce capacity, the need for professional training and skill enhancement, as well as the development of a sustainable network of community-level services. Prospective directions for strengthening the early intervention system in Ukraine are outlined, particularly in wartime conditions, where supporting children and their families becomes strategically important for preserving health and the social resilience of society.

Key words: *раннє втручання, діти раннього віку, міждисциплінарна та міжсекторальна взаємодія, медико-психолого-педагогічна підтримка, Early Childhood Intervention (ECI), кадрове забезпечення.*

Актуальність проблеми. Послуга раннього втручання набуває все більшої актуальності та суспільної значущості в Україні, оскільки щороку спостерігається зростання кількості дітей з інвалідністю та дітей, які мають ризик виникнення порушень розвитку. У сучасних умовах, коли Україна перебуває у стані війни, ця проблема загострюється через зростання кількості передчасних полохів, травм, стресових впливів, втрат доступу

до медичних і соціальних послуг, а також через вимушене переміщення сімей. Воєнні події призводять до підвищення вразливості дітей раннього віку та збільшення кількості випадків психосоціального стресу в сім'ях. Це зумовлює нагальну потребу в розширенні системи підтримки, удосконаленні міжсекторальної взаємодії та впровадженні ефективних моделей ранньої допомоги, спрямованих на збереження здоров'я, безпеки та макси-

мального розвитку потенціалу кожної дитини навіть у кризових умовах.

Розвиток та доступність послуги раннього втручання є надзвичайно важливими для забезпечення якісної медико-соціальної, психологічної та педагогічної підтримки у перші роки життя, коли можливості корекції й компенсації порушень є найбільшими. Саме тому створення дієвих механізмів надання цієї послуги, підготовка компетентних фахівців та відповідність міжнародним стандартам стають одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері соціального захисту дітей та сімей.

В умовах сучасних змін у соціальній сфері України, послуга раннього втручання набуває особливої ваги як ефективний інструмент підтримки дітей з порушеннями розвитку та їхніх сімей, а її реалізація спирається на принципи соціального партнерства, інтегрованості, відкритості, безперервності і поступовості у міждисциплінарній, міжвідомчій та міжсекторальній взаємодії, що передбачає координацію зусиль фахівців різних напрямів – медицини, психології, педагогіки і соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Глобальний звіт UNICEF–WHO (Global report on children with developmental disabilities: from the margins to the mainstream, 2023), констатує, що приблизно 7,5% дітей віком до п'яти років мають порушення розвитку, що формує значний глобальний запит на своєчасну та комплексну підтримку. У документі підкреслюється потреба в системній інтеграції послуги раннього втручання в національні системи охорони здоров'я та освіти, з акцентом на забезпечення безперервної допомоги дітям і їхнім сім'ям. Відповідно до даних Міністерства соціальної політики України у прийнятій Концепції створення системи раннього втручання зазначено, що «більше ніж 250 тис. сімей з дітьми віком до чотирьох років потенційно потребують послуги раннього втручання» (Концепція створення та розвитку системи раннього втручання, 2021). За результатами дослідження ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН» та БФ «Інститут раннього втручання» (2016-2019) серед українських сімей, які виховують дітей від народження до 4-х років 62,7% дітей мають показники в зоні нормативного розвитку, 33,6%

в зоні моніторингу, а 14,7% знаходяться в зоні високого ризику. Такі показники формують вагомий глобальний суспільний запит на своєчасну, комплексну й міждисциплінарну допомогу сім'ям, які виховують дітей із ризиками або наявними відхиленнями розвитку.

Різні аспекти змісту та організаційних форм реалізації послуги раннього втручання ґрунтовно розглядаються у наукових доробках вітчизняних дослідників – М. Кропивницької, Т. Панченко, І. Пасічник, Г. Слозанської, І. Сухіної. Так, Л. Прохоренко та Н. Баташева описали практику надання послуги раннього втручання в Україні та виокремили значення біопсихосоціальної моделі у комплексному підході роботи команди. Н. Горішна проаналізувала моделі надання послуг раннього втручання дітям з порушеннями психофізичного розвитку та їх сім'ям, надала критичну оцінку існуючих моделей США і розглянула можливість їх впровадження в Україні. Авторський колектив на чолі з Г. Кукурузою розробили методичні рекомендації суб'єктів надання послуги раннього втручання. С. Бедрега, О. Якименко, О. Китайська, С. Горіщак, О. Кривоногова описали досвід та виокремили особливості надання послуги раннього втручання в муніципальному закладі охорони здоров'я. Серед зарубіжних науковців слід зазначити праці К. Tollan, R. Jezrawi, K. Underwood, M. Janus, які в статті A Review on Early Intervention Systems наполягають на важливості травмо-орієнтованого підходу у роботі з дітьми та сім'ями; А. Wang та Н. McLaren аналізують бар'єри та можливості доступу до послуг раннього втручання для сімей мігрантів; Т. Smythe, M. Zuurmond, С. Tann та інші показують важливість раннього втручання для дітей з інвалідністю у країнах із обмеженими ресурсами; А. Rektina підкреслює значення сімейно-орієнтованих практик у ранньому втручанні. Таким чином, накопичений науковий досвід створює підґрунтя для всебічного аналізу сучасного стану системи раннього втручання в Україні, що дозволяє перейти до постановки мети статті.

Мета статті – комплексно проаналізувати сучасний стан, нормативно-правові засади та міжнародні підходи до надання послуги раннього втручання в Україні, визначити ключові принципи та механізми її реалізації, а також

окреслити напрями удосконалення міжсекторальної взаємодії в умовах зростання потреб сімей з дітьми раннього віку, зокрема в контексті воєнних викликів.

Виклад основного матеріалу. Під терміном «послуга раннього втручання» в Україні мається на увазі комплексна допомога сім'ям з дітьми раннього віку (від нуля до чотирьох років), яка орієнтована не тільки на допомогу сім'ям, де є діти із затримками розвитку або ризиком їх виникнення, але й пропонується батькам, які за визначенням, наданим на сайті організації ЮНІСЕФ, «мають сумніви та хвилювання щодо розвитку своєї дитини або питання стосовно відносин із маленькою дитиною, її поведінки та взаємодії з іншими людьми» (Раннє втручання. Міждисциплінарна допомога сім'ям з дітьми раннього віку).

Аналізуючи спільні та відмінні риси у підходах до базових понять послуги, констатуємо, що у міжнародній практиці вікові межі отримувачів послуги раннього втручання варіюються залежно від особливостей організації систем охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, що може суттєво відрізнятися від норм, закріплених у національному законодавстві України. Так в європейських країнах послуга Early Childhood Intervention (ECI), базуючись на Конвенції про права осіб з інвалідністю, Конвенція ООН про права дитини, основною цільовою групою послуги визначає дітей віком від 0 до 3 років (з можливістю подовження до 7 річного віку), які перебувають у групі ризику або мають затримки розвитку, інвалідність та/або потреби у сфері поведінки чи психічного здоров'я (Early Childhood Intervention Services In Europe, 2023). Водночас узгодженість підходів щодо визначення суб'єктів-заявників у європейському та українському законодавстві свідчить про поступову гармонізацію національної системи раннього втручання з європейськими стандартами. Зокрема, до кола таких суб'єктів належать представники закладів дошкільної освіти, установ та організацій соціального захисту населення, юридичних осіб приватного права, а також громадських, благодійних, релігійних та інших організацій, відповідальних за виявлення дітей, які можуть потребувати підтримки, та скерування сімей до закладів охорони здоров'я для ініціювання процесу орга-

нізації надання послуги раннього втручання. (Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження практики надання послуги раннього втручання..., 2021). Крім того, важливим спільним елементом моделі є можливість самостійного звернення сім'ї у разі виявлення у дитини ознак порушень розвитку: батьки можуть напряму звернутися як до закладу охорони здоров'я, так і до надавача послуги раннього втручання, що підвищує доступність та оперативність отримання необхідної підтримки.

Ідея започаткування послуги раннього втручання в Україні належить громадським організаціям, які у 2000 році порушили питання необхідності створення системи підтримки дітей раннього віку з порушеннями розвитку та їхніх сімей. У 2008 році Консорціум українських та міжнародних організацій розпочав активне лобювання розвитку системи раннього втручання на державному рівні, що сприяло формуванню суспільного запиту та підготовці нормативно-правової бази. Можемо констатувати, що розвиток системи раннього втручання в Україні пройшов шлях від громадських ініціатив до офіційного державного визнання, що заклало підґрунтя для подальшої інтеграції цієї послуги у сферу освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення.

Проте події початку 2022 року суттєво вплинули на розвиток послуги раннього втручання, внесли корективи у її організацію та реалізацію. У контексті війни та збройних конфліктів на території України ця послуга набуває особливої критичної значущості, оскільки воєнні дії створюють додаткові ризики для фізичного, психічного та соціального розвитку дітей раннього віку, підвищують рівень стресу та травмуючих впливів, а також ускладнюють доступ сімей до медичних, соціальних і педагогічних ресурсів. Постійна небезпека, руйнування інфраструктури, обмежений доступ до медичних, соціальних та освітніх послуг, а також вимушене переміщення сімей призводять до підвищеного рівня стресу, тривожності та травмуючих впливів, що негативно позначається на когнітивному, емоційному, соціальному та поведінковому розвитку дітей. Для сімей, які втратили житло, роботу чи близьких, раннє втручання стає не лише корекційною, а й превентивною, стабілізаційною та психо-

соціальною мірою, що забезпечує підтримку батьків у кризових умовах, сприяє формуванню стійких навичок догляду за дитиною, розвитку її потенціалу та збереженню психоемоційного здоров'я.

Ефективність послуги в таких умовах залежить від швидкості та оперативності її надання, мобільності та гнучкості команд фахівців, інтеграції медичних, психологічних, соціальних та педагогічних компонентів, а також від тісної координації з місцевими громадами, гуманітарними організаціями та міжнародними партнерами. Відповідно до міжнародних рекомендацій UNICEF і WHO, доцільним є застосування адаптованих моделей підтримки, які включають дистанційні консультації, мобільні виїзні групи та гнучкі індивідуальні програми, що враховують обмежені ресурси та надзвичайні умови життя. Досвід українських пілотних проєктів раннього втручання підтверджує, що інтеграція мультидисциплінарних команд і тісна взаємодія з громадами та гуманітарними структурами дозволяє забезпечити своєчасне виявлення ризиків, ефективну організацію індивідуальних програм розвитку та підтримку сімей у кризових умовах.

Таким чином, раннє втручання під час війни виконує не лише корекційну функцію, а й превентивну, стабілізаційну та психосоціальну, забезпечуючи безперервність допомоги, мінімізацію наслідків стресу для дитини та підвищення здатності сім'ї самостійно управляти розвитком дитини в умовах криз. Гнучкі та адаптовані моделі, поєднання дистанційних і мобільних форматів, а також координація з місцевими та міжнародними ресурсами створюють умови для збереження здоров'я, безпеки та розвитку потенціалу дітей навіть у надзвичайних обставинах.

В Україні упровадження нормативно-правової бази та систематизація послуги раннього втручання започаткована ухваленням Кабінетом Міністрів України 14 грудня 2016 року розпорядження № 948-р і реалізацією пілотного проєкту «Створення системи надання послуги раннього втручання» для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя» у Закарпатській, Львівській, Одеській та Харківській областях, з подальшим розширенням географії на Вінницьку, Донецьку, Дніпропе-

тровську, Запорізьку, Кіровоградську, Луганську області (Створення системи надання послуг раннього втручання, 2016), продовжена схваленням Концепції створення та розвитку системи раннього втручання (Концепція створення та розвитку системи раннього втручання, 2021) та планом заходів щодо її реалізації на період до 2026 року. Розвиток послуги раннього втручання є одним з напрямів роботи Міністерства соціальної політики в межах реалізації Стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року (Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні, 2021).

З огляду на актуальність проблеми раннього виявлення та підтримки дітей із порушеннями розвитку, Концепція створення та розвитку системи раннього втручання в Україні спрямована на формування цілісної державної системи, що забезпечує реалізацію прав дитини та її сім'ї на своєчасне отримання якісної допомоги. Основною метою реалізації Концепції є створення та розвиток системи раннього втручання, яка гарантує дітям із порушеннями розвитку або ризиком їх виникнення, а також їхнім сім'ям право на отримання комплексних послуг, орієнтованих на забезпечення здорового розвитку дитини в сімейному середовищі та її успішну соціалізацію в суспільстві.

Відповідно до положень Концепції, передбачається поетапне виконання її завдань упродовж визначеного періоду, завершення якого заплановано до 2026 року. Реалізація Концепції включає розроблення нормативно-правового забезпечення, створення мережі служб раннього втручання, підготовку кадрів та формування сучасних механізмів міжвідомчої взаємодії, що має забезпечити сталість та ефективність функціонування системи підтримки дітей раннього віку та їхніх родин. Основні напрями її впровадження включають: нормативно-правове забезпечення державної політики у сфері створення та функціонування системи раннього втручання; розширення доступності відповідних послуг і максимальне охоплення ними дітей із порушеннями розвитку або ризиком їх виникнення та членів їхніх сімей; підвищення рівня поінформованості батьків і фахівців щодо можливостей системи раннього втручання як дієвого інструменту профілактики інвалідизації та

запобігання інституціалізації дітей раннього віку (Амплеєва, 2024). Основною метою раннього втручання є забезпечення системної підтримки дітей на ранніх етапах їхнього розвитку, що інтегрує медичні, психологічні, соціальні та освітні компоненти через діяльність трансдисциплінарної команди фахівців. При цьому реалізація втручання ґрунтується на принципах сімейно-центрованого підходу, природовідповідності розвитку дитини, між- та трансдисциплінарності, партнерства, конфіденційності, довготривалості, безкоштовності та інклюзивності.

Так, принцип сімейно-центрованості є ключовим у наданні послуг раннього втручання та ґрунтується на визнанні сім'ї як основного ресурсу розвитку дитини раннього віку. Метою є посилення батьківської компетентності шляхом інтеграції розвивальних стратегій у повсякденне життя сім'ї та підтримки її внутрішніх ресурсів (Guralnick, 2020). Батьки виступають повноправними членами міждисциплінарної команди, беруть участь у всіх етапах планування, реалізації й оцінювання індивідуальної програми, що вибудовується на основі узгоджених запитів і спільних цілей. Ефективність програми визначається насамперед покращенням якості життя сім'ї. Основна увага при створенні сімейного плану раннього втручання приділяється розвитку батьківських компетенцій, підтримці сім'ї і мобілізації ресурсів, що дає можливість батькам приймати обґрунтовані рішення і діяти за власними пріоритетами.

Принцип природовідповідності передбачає організацію підтримки дитини відповідно до закономірностей її онтогенетичного розвитку, індивідуального темпу дозрівання та сенситивних періодів формування ключових функцій. У межах раннього втручання це означає створення умов, максимально наближених до природного середовища дитини – сім'ї, щоденних побутових ситуацій і звичного режиму, де навчання інтегрується у повсякденну діяльність, ігрову взаємодію та спонтанну активність (Zwaigenbaum, 2015). Вибір методів і завдань ґрунтується на сильних сторонах та актуальних можливостях дитини, забезпечуючи поступовий перехід до більш складних форм поведінки й розвитку компетентностей.

Між- та трансдисциплінарність забезпечується інтегрованою роботою фахівців різних професійних сфер (психологів, педагогів, логопедів, фізичних терапевтів, лікарів-педіатрів, лікарів-неврологів (за потреби), ерготерапевтів (за потреби), лікарів фізичної та реабілітаційної медицини (за потреби), фахівців із соціальної роботи / соціальних працівників, координаторів / реєстраторів послуги раннього втручання, а у разі виявлення випадку жорстокого поводження з дитиною, інформування та взаємодія із представниками служби у справах дітей, уповноваженим підрозділом органу Національної поліції за місцем проживання / перебування дитини та її сім'ї) у форматі єдиної команди, що спільно визначає цілі, узгоджує стратегії підтримки та розробляє індивідуальну програму раннього втручання. У трансдисциплінарній моделі провідну роль взаємодії з сім'єю виконує ключовий фахівець (key worker), який координує команду та забезпечує цілісність і безперервність допомоги. Такий підхід забезпечує встановлення довірливих відносин, єдність методів впливу, уникнення дублювання функцій та комплексне задоволення потреб дитини й сім'ї.

Партнерство ґрунтується на рівноправній та взаємодовірливій співпраці між сім'єю та командою фахівців, заснованій на взаємній повазі, відкритості та спільному прийнятті рішень. Батьки визнаються експертами щодо потреб та особливостей своєї дитини, тому разом із фахівцями беруть участь у визначенні цілей, плануванні та реалізації індивідуальної програми підтримки (Reichow, 2018). Партнерська модель забезпечує узгодженість дій, підвищує відповідальність сторін і сприяє досягненню стійких позитивних змін у розвитку дитини та якості життя сім'ї.

Принцип конфіденційності передбачає захист персональних даних дитини та сім'ї, гарантування нерозголошення інформації, отриманої в процесі надання послуги, без їхньої інформованої згоди. Фахівці зобов'язані забезпечувати збереження приватності та використовувати інформацію виключно з професійною метою й у межах узгоджених завдань підтримки. Дотримання конфіденційності формує довіру між сім'єю та командою, що є необхідною умовою ефективної взаємодії та результативності раннього втручання.

Довготривалість означає забезпечення неперервності та послідовності підтримки дитини й сім'ї протягом усього періоду потреби, з урахуванням етапів розвитку та динаміки змін; безкоштовність - доступність послуги для всіх сімей незалежно від їхнього соціально-економічного статусу, що гарантує рівні можливості отримання спеціалізованої допомоги; принцип інклюзивності є основою для створення умов для повноцінної участі дітей з особливими потребами у житті громади та освітньому середовищі, забезпечення рівного доступу до ресурсів, послуг та соціальної інтеграції без дискримінації.

Законодавством окреслено й алгоритм надання послуги, який передбачає послідовне проходження дитиною, батьками чи опікунами та мультидисциплінарною командою фахівців кількох етапів: виявлення дітей із ризиком порушень розвитку, визначення індивідуальних потреб дитини та її сім'ї, розробку індивідуальної програми раннього втручання, її реалізацію і оцінку ефективності втручання, а також підготовку до переходу від послуги раннього втручання до інших послуг або інтеграцію в освітній простір (Горишна, 2020; Прохоренко, 2022). Суб'єктом виявлення порушень розвитку або ризику їх виникнення на першому етапі є надавач медичних послуг, який проводить комплексну оцінку розвитку дитини шляхом збору анамнезу, опитування батьків, оцінки результатів розширеного неонатального скринінгу, додаткових обстежень щодо виявлення порушень розвитку або ризику їх виникнення, запобігання їх формуванню порушень та мінімізації їх впливу на функціонування дитини; здійснює супровід та підтримку дитини і сім'ї; інформує батьків про можливості отримання послуги раннього втручання та вільного вибору її надавачів, умови та порядок її отримання; перенаправляє сім'ї до надавачів за умови виявлення ризиків або ознак можливих порушень когнітивного, моторного, комунікативного, соціально-емоційного, адаптивного розвитку. Крім того бере участь у складанні індивідуального плану спостереження, вносить відповідні дані до форми первинної облікової документації.

Етапи визначення індивідуальних потреб дитини та її сім'ї включають первинне оцінювання фахівцями команди раннього втручання

труднощів, що виникають у житті дитини, оцінювання індивідуальних потреб, визначення пріоритетів сім'ї дитини, оцінювання активності та участі дитини, наявних у неї здібностей до виконання дій, навичок у щоденній активності, оцінювання труднощів, які постають перед дитиною при їх виконанні, визначення ступеня складності дій у її щоденній активності, вивчення порушень функцій і систем організму, які потенційно можуть впливати на формування умінь та виконання дій в цілому, дослідження й оцінювання впливу на стан функціональних обмежень життєдіяльності і здоров'я дитини зовнішніх та особистісних факторів, про що зазначено в Методичних рекомендаціях щодо впровадження практики надання послуги раннього втручання (Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження практики надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя, 2021).

Етап розробки та реалізації індивідуального сімейного плану раннього втручання передбачає постановку цілей, планування заходів та залучення необхідних ресурсів, визначення періодичності і строків виконання, відповідальних, строки збору та аналізу отриманих даних, формат моніторингу результатів та оцінки якості наданої послуги, інформацію стосовно перегляду плану (за потреби).

В реалізації всього процесу (від виявлення порушення розвитку дитини або ризику його виникнення до розроблення та впровадження індивідуальної програми раннього втручання, моніторингу її результатів та оцінювання ефективності) соціальному працівникові відведено провідну роль, забезпечуючи координацію діяльності команди, оцінку потреб дитини та сім'ї, організацію соціального супроводу і доступу до відповідних ресурсів; саме від нього залежатиме ефективність послуги раннього втручання в цілому. Станом на зараз кадрове забезпечення цієї сфери все ще залишається одним із ключових викликів, а отже підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи вимагає подальшої модернізації освітніх програм та підходів до навчання. Розуміючи потребу у прийнятті швидких рішень і відповідно до Наказу МОН України від 29.12.2023 № 1583 (Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти, 2023) було вне-

сено доповнення у стандарт ВО за спеціальністю 231 у розділ IV, де спеціальну (фахову, предметну) компетентність 9 подано як «Здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів, в тому числі на етапі раннього втручання»; спеціальну (фахову, предметну) компетентність 11 як «Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей, в тому числі на етапі раннього втручання»; у розділі V, пункт 7 «Використовувати спеціалізоване програмне забезпечення у ході розв'язання професійних завдань, в тому числі на етапі раннього втручання»; пункт 12 «Визначати зміст співпраці з організаціями-партнерами з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності, в тому числі на етапі раннього втручання»; пункт 20 – «Виявляти етичні дилеми та суперечності у професійній діяльності та застосовувати засоби супервізії для їх розв'язання, в тому числі на етапі раннього втручання» Отже, інтеграція тематики раннього втручання у професійну підготовку соціальних працівників, розвиток навичок міжпрофесійної взаємодії, комунікації з сім'ями та партнерства з фахівцями інших галузей стають вимогою та необхідною умовою формування готовності здобувачів до роботи з сім'ями, які виховують дітей раннього віку з інвалідністю, порушеннями розвитку та/або ризиком їх виникнення.

Констатуємо, що в Україні вже сформовано професійний стандарт фахівця із раннього втручання, який передбачає можливість здобуття відповідної кваліфікації фахівцями освітньої, соціальної та медичної сфер (Професійний стандарт „Фахівець із раннього втручання» 2022). Міжнародне агентство професійних кваліфікацій розробило Порядок та процедуру присвоєння/підтвердження кваліфікації «фахівець із раннього втручання» (Процедура присвоєння/підтвердження кваліфікації «фахівець із раннього втручання», 2023). За результатами проведеного оцінювання (включає оцінювання професійного портфоліо; оцінювання професійних знань, умінь та навичок шляхом тестування; оцінювання умінь використовувати професійні знання у практичній діяльності, умінь та навичок виконання

трудова функцій, здатності приймати обґрунтовані професійні рішення, рівня здатності до відповідальності та автономності, письмової грамотності та володіння професійною термінологією за результатами виконання та захисту письмової кваліфікаційної роботи; оцінювання умінь використовувати професійні знання у практичній діяльності, умінь та навичок виконання трудових функцій, здатності приймати обґрунтовані професійні рішення, рівня комунікативної компетентності, здатності до відповідальності й автономності, володіння професійною термінологією за результатами виконання здобувачем трудових функцій та трудових дій під час усного екзамену), на підставі рішення комісії, затвердженої Міжнародним агентством професійних кваліфікацій, здобувачеві видається сертифікат або рішення Кваліфікаційного центру про підтвердженні повної/часткової професійної кваліфікації «фахівець із раннього втручання» з занесенням даних в Реєстр Національного агентства кваліфікацій (Відомості про видані кваліфікаційними центрами сертифікати про присвоєння/підтвердження професійних кваліфікацій).

Проте, попри наявність професійного стандарту та визначених процедур сертифікації, наразі існує суттєвий розрив між нормативними вимогами та реальним рівнем академічної підготовки фахівців. Заклади вищої освіти України лише розпочинають процес інтеграції змісту та технологій раннього втручання в навчальні плани, тому спостерігається недостатня кількість освітніх програм, що забезпечують системне формування відповідних знань і практичних компетентностей. Потребують оновлення також науково-методичне забезпечення підготовки, практикоорієнтовані форми навчання, механізми проходження виробничих практик у командах раннього втручання та супервізійна підтримка студентів.

Загальні висновки. Послуга раннього втручання є критично важливим елементом сучасної соціальної політики України, оскільки в умовах зростання кількості дітей із порушеннями розвитку, впливу війни, психологічного стресу, передчасних пологів та зниження доступності медичних і соціальних сервісів зростає потреба у своєчасній і комплексній підтримці сімей з дітьми раннього віку. Україна послідовно інтегрує раннє втру-

чання у національні системи охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, що підтверджується впровадженням державних стратегій, пілотних проєктів та планів реалізації до 2026 року. Гармонізація національної політики з європейською моделлю Early Childhood Intervention (ECI) засвідчує наближення до міжнародних стандартів щодо вікових меж, суб'єктів-ініціаторів та принципів надання послуги. Сімейно-центрованість, природовідповідність, міждисциплінарність, партнерство та інклюзивність є визначальними засадами, що забезпечують комплексний характер підтримки й підвищують якість життя дитини та сім'ї. Ефективність послуги залежить від злагодженої міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії, яка формує безперервний маршрут

допомоги та дозволяє реалізувати послідовний алгоритм: від раннього виявлення ризиків – до оцінки потреб, розробки й реалізації індивідуальної програми підтримки та моніторингу її ефективності. Успішний розвиток системи раннього втручання потребує значних інвестицій у кадровий потенціал, модернізацію підготовки фахівців, зміцнення трансдисциплінарних команд та формування розгалуженої мережі доступних послуг у громадах. В умовах війни раннє втручання набуває особливої суспільної цінності, виконуючи не лише корекційну, а й превентивну, стабілізаційну та психосоціальну функції, що мінімізує наслідки стресу для дітей раннього віку та посилює стратегічне значення цієї послуги для майбутнього держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Global report on children with developmental disabilities: from the margins to the mainstream. Executive summary. Geneva: World Health Organization and the United Nations Children's Fund (UNICEF), 2023. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240080232>
2. Концепція створення та розвитку системи раннього втручання. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 517-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/517-2021-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text
3. Сайт ЮНІСЕФ. Раннє втручання. Міждисциплінарна допомога сім'ям з дітьми раннього віку. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/child-protection/early-intervention>.
4. Early Childhood Intervention Services In Europe. Key concepts and selected models. 2023. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/36326/file/Unicef_Ealy%20childhood_ENG_.pdf
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження практики надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя. Наказ від 18.02.2021 р. № 92 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0092739-21#Text>
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 948-р щодо введення в дію Плану заходів з реалізації у 2017-2020 роках пілотного проєкту “Створення системи надання послуг раннього втручання” для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948-2016-%D1%80#Text>
7. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 294-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
8. Амплєєва О. М. Теоретичні аспекти надання послуги раннього втручання. *Матеріали 79-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Секція «Факультет психології та соціальної роботи». Підсекції: «Соціальна робота», «Освітні, педагогічні науки», «Психологія»* (Одеса, 27–29 листоп. 2024 р.). Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. С. 71–74. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/42050>
9. Guralnick M.J. Applying the developmental systems approach to inclusive community-based early intervention programs: process and practice. *Infants Young Child*. 2020. 33(3). 173. DOI: <https://doi.org/10.1097/IYC.000000000000167>.
10. Zwaigenbaum L., Bauman M.L., Choueiri R., Kasari C., Carter A., Granpeesheh D., et al. *Early intervention for children with autism spectrum disorder under 3 years of age: recommendations for practice and research. Pediatrics*. 2015. 136(1). S. 60–81. DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.2014-3667E>.
11. Reichow B., Hume K., Barton E.E., Boyd B.A. Early intensive behavioral intervention (EIBI) for young children with autism spectrum disorders (ASD) *Cochrane Database Syst Rev*. 2018. 5(5). CD009260. DOI: <https://doi.org/10.1002/14651858.CD009260.pub3>.

12. Горишна Н., Слозанська Г. Моделі надання послуги раннього втручання: переваги, недоліки, можливості для імплементації в Україні. *Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*. 22 січня 2020 р. Вип. 57. Переяслав. 2020. С. 63–66. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e4c002c8-429a-4a3f-ab5a-d459f241bac4/content>
13. Прохоренко Л., Баташева Н. Послуга раннього втручання в Україні: контент-аналіз проблеми. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 2022. 1 (21). 104–115. URL: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i21.214>
14. Наказ МОН України від 29.12.2023 № 1583 «Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/Nakaz-1583.vid.29.12.2023.pdf>
15. Професійний стандарт «Фахівець із раннього втручання». Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. 2022. URL: <https://www.msp.gov.ua/legislation/regulatory-framework/document-6283>
16. Процедура присвоєння/підтвердження кваліфікації «фахівець із раннього втручання». Міжнародне агентство професійних кваліфікацій. 2023. URL: <https://pqa.com.ua/certification/qcssw/pqeis/>
17. Відомості про видані кваліфікаційними центрами сертифікати про присвоєння/підтвердження професійних кваліфікацій. URL: <https://data.nqa.gov.ua/certificate/>

REFERENCES:

1. World Health Organization & United Nations Children's Fund (UNICEF). (2023). *Global report on children with developmental disabilities: From the margins to the mainstream. Executive summary*. Geneva: WHO & UNICEF. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. Retrieved from: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240080232>
2. Konceptsiia stvorennia ta rozvytku systemy rannoho vtruchannia [Concept for the Establishment and Development of the Early Intervention System]. (2021, May 26). Rozporyadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy No. 517-r. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/517-2021-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text [in Ukrainian].
3. Sait UNICEF. Ranne vtruchannia. Mizhdysyplinarna dopomoha sim'iam z ditmy rann'oho viku [UNICEF Website. Early Intervention. Interdisciplinary Support for Families with Young Children]. [unicef.org/ukraine](https://www.unicef.org/ukraine). Retrieved from: <https://www.unicef.org/ukraine/child-protection/early-intervention> [in Ukrainian].
4. Ealy Childhood Intervention Services In Europe. Key concepts and selected models. 2023. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/36326/file/Unicef_Ealy%20childhood_ENG_.pdf
5. Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo vprovadzhennia praktyky nadannia poslugy rann'oho vtruchannia dlia zabezpechennia rozvytku dytyny, zberezhennia yii zdorovia ta zhyttia: Nakaz vid 18.02.2021 № 92 [On Approval of Methodical Recommendations for Implementation of Early Intervention Services to Ensure Child Development, Health and Life: Order No. 92, February 18, 2021]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0092739-21#Text> [in Ukrainian].
6. Rozporyadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 hrudnia 2016 r. № 948-r shchodo vvedennia v diu Planu zakhodiv z realizatsii u 2017–2020 rokakh pilotnoho proektu “Stvorennia systemy nadannia poslug rann'oho vtruchannia” dlia zabezpechennia rozvytku dytyny, zberezhennia yii zdorovia ta zhyttia [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the Implementation of the 2017–2020 Pilot Project “Creation of an Early Intervention Services System” to Ensure Child Development, Health and Life]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. Natsionalna stratehiia iz stvorennia bezbar'iernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku. Rozporyadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 kvitnia 2021 r. № 366 (v redaktsii rozporyadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 bereznia 2025 r. № 294-r) [National Strategy for Creating an Accessible Environment in Ukraine until 2030]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. Amplieieva, O.M. (2024). Teoretychni aspekty nadannia poslugy rannioho vtruchannia [Theoretical aspects of providing early intervention services]. Materialy 79-i naukovoï konferentsii profesorsko-vykladatskoho skladu i naukovykh pratsivnykiv Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova. Sektsiia “Fakultet psykholohii ta sotsialnoi roboty”. Pidseksii: “Sotsialna robota”, “Osvitni, pedahohichni nauky”, “Psykholohiia” (Odessa, 27–29 lystopada 2024 r.), pp. 71–74. Odesa: Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnykova. Retrieved from: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/42050> [in Ukrainian].
9. Guralnick, M. J. (2020). Applying the developmental systems approach to inclusive community-based early intervention programs: process and practice. *Infants Young Child*, 33(3), 173. DOI: <https://doi.org/10.1097/IYC.0000000000000167>
10. Zwaigenbaum, L., Bauman, M.L., Choueiri, R., Kasari, C., Carter, A., Granpeesheh, D., et al. (2015). *Early intervention for children with autism spectrum disorder under 3 years of age: recommendations for practice and research*. *Pediatrics*, 136(1), S. 60–81. DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.2014-3667E>

11. Reichow, B., Hume, K., Barton, E.E., Boyd, B.A. (2018). Early intensive behavioral intervention (EIBI) for young children with autism spectrum disorders (ASD) *Cochrane Database Syst Rev*, 5(5), CD009260. DOI: <https://doi.org/10.1002/14651858.CD009260.pub3>

12. Gorishna, N., & Slozanska, H. (2020). Modeli nadання posluhy rann'oho vturchannia: perevahy, nedoliky, mozhlyvosti dlia implemntatsii v Ukraini [Models of early intervention service provision: advantages, disadvantages, opportunities for implementation in Ukraine]. *Proceedings of the Vseukrainska naukovo-praktychna internet-konferentsiia "Vitchyznianna nauka na zlami epokh: problemy ta perspektyvy rozvytku"* [Domestic science at the turn of the eras: problems and prospects of development], Issue 57, (pp. 63–66). Pereiaslav: ONU. Retrieved from: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e4c002c8-429a-4a3f-ab5a-d459f241bac4/content> [in Ukrainian].

13. Prokhorenko, L., & Batasheva, N. (2022). Posluha rann'oho vturchannia v Ukraini: kontent-analiz problemy [Early intervention service in Ukraine: content analysis of the problem]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of persons with special needs: pathways of development*, 1(21), 104–115. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i21.214> [in Ukrainian].

14. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 29 hrudnia 2023 r. № 1583 “Pro vnesennia zmin do deiakykh standartiv vyshchoi osvity” [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine on Amendments to Certain Higher Education Standards]. (2023, December 29). Kyiv: MON Ukrainy. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/Nakaz->

15. Ministerstvo sotsialnoi polityky, sim'i ta yednosti Ukrainy. (2022). Profesiinyi standart “Fakhivets iz rannioho vturchannia” [Professional Standard “Early Intervention Specialist”]. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/legislation/regulatory-framework/document-6283> [in Ukrainian].

16. Mizhnarodne ahentstvo profesiinykh kvalifikatsii. (2023). Protsedura prisvoiennia/pidtvrdzhennia kvalifikatsii “fakhivets iz rannioho vturchannia” [Procedure for Awarding/Confirming the Qualification “Early Intervention Specialist”]. Retrieved from: <https://pqa.com.ua/certification/qcssw/pqeis/> [in Ukrainian].

17. Mizhnarodne ahentstvo profesiinykh kvalifikatsii. (n.d.). Vidomosti pro vydani kvalifikatsiynomy tsentramy sertefikaty pro prisvoiennia/pidtvrdzhennia profesiinykh kvalifikatsii [Information on certificates issued by qualification centers for awarding/confirming professional qualifications]. Retrieved from: <https://data.nqa.gov.ua/certificate/> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 24.11.2025

Дата прийняття статті: 10.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025